

Literatuur

Signalement

In het vroege en gure voorjaar van 1793 zette een Frans leger waarin vele Bataafse revolutionairen meevochten voet op Nederlandse bodem. Als bevrijders werden ze in nogal wat plaatsjes in West-Brabant ingehaald.

Er werd gedanst en men zong onder het planten van de Vrijheidsboom 'En tout pays l'on portera, le noeud patriotique. Et chacun chantera, la lira, Vive la République'. De revolutie was van kortstondige duur. Het Frans-Bataafs leger met Dumouriez en Daendels aan het hoofd kon niet over de woeste baren van het Hollands Diep komen. Een kleine twee jaar later lukte het Pichegru wel: toen vond de echte 'bevrijding' van het Oranje-juk plaats.

De kortstondige aanwezigheid van de Fransen en Bataafse revolutionairen gaf aanleiding tot heftig gekraak tussen revolutionairen en orangisten in de Langstraat; de Bredase bevolking werd de bevrijding aangeboden, doch die moest er maar weinig van weten. Ja er waren wel lieden die zich vertoonden met een Jacobijnemuts, maar de burgerij bleef grotendeels passief en ver-

toonde zich niet op de georganiseerde volksfeesten. In het oosten van Brabant rukte het bevrijdingsleger niet ver op. Toch was de revolutionaire gezindheid daar groot. Met name in de Peel, maar ook in 's-Hertogenbosch haakte men naar 'democratisch gekozen' bestuurders. Franse krijgsgevangenen werden door de Bossche burgerij met zeer veel genegenheid begroet! Over de begroeting van de Vrijheid, Gelijkheid en Broederschap door de Brabanders met liederen, ceremoniën en veel symboliek gaat de bundel 'Dansen rond de Vrijheidsboom'. De proloog van de 'Bevrijding' die hen te wachten stond.

(J.G.M.M. Rosendaal en A.W.F.M. van de Sande e.a., *Dansen rond de vrijheidsboom. Revolutionaire cultuur in Brabant en de Franse invasie van 1793. 's-Hertogenbosch, 1993*).

Toen Jacob Eduard de Witte in 1782 van landverraad beschuldigd werd, liet prins Willem V de Staten-Generaal weten dat de verrader in Den Bosch geboren was 'en dus een gebooren Onderdaan van Uwe Hoog Mogenden'. Die Bossche komaf speelde een rol in het conflict dat over het hoofd van De Witte uitgevochten werd. De vraag aan wie het recht toekwam om de

verrader te berechten, bracht meer pennen in beweging dan het verraad zelf. Willem V betwistte de Staten van Holland het recht over De Witte te beslissen vanwege zijn Bossche geboorte. De juridische touwtrekkerij redde het leven van De Witte, die in eerder stadium al ter dood veroordeeld was.

Wel bracht De Witte enkele jaren door in gevangenschap, in de Haagse Gevangenpoort. Zijn ziel bezat hij allerminst in lijdzaamheid: in versjes prees de gedetineerde de prinselijke familie en hij ontwikkelde zich als specialist in sentimentele romans. Met gevoel voor melodrama beschreef hij in zijn publikaties de kerker waarin hij zijn zonden overdacht.

Na vrijlating keerde hij terug naar Brabant, waar hij de goede smaak bezat om in 1791 de boeren uit de Meierij als beesten te portretteren. Een pittige polemiek was het gevolg. De Witte schreef voort en hij sloeg zich met tal van bedriegerijen door het leven.

Een deel van dat leven - en dan met name de geschiedenis van zijn verraad en de roerende liefdesgeschiedenis in de Haagse gevangenis - beschreef hij in zijn autobiografie. Die autobiografie werd vorig jaar voor het eerst uitgegeven in de reeks 'Ego-do-

cumenten' (Verloren, Hilversum) onder de titel 'Fragmenten uit de roman van mijn leven'. De listige autobiografie van de Bossche jongen die landverrader en schrijver werd, is ingeleid en van commentaar voorzien door Grietje Drewes en Hans Groot.

Vorig jaar verscheen het lijvige resultaat van een onderzoeksproject van de zeven Rijksarchieven: 'Homines Novi, De eerste volksvertegenwoordigers van 1795'. In dat jaar kwam er een einde aan de oude Republiek. De oude regenten verdwenen en patriotten werden op het pluche geplaatst. Althans dat werd tot voor kort gedacht. Met behulp van de prosopografische methode is getracht 'de nieuwe mannen' in beeld te brengen. De prosopografische methode vereist tijd en archief-zitvlees. Met veel geduld kunnen systematisch gegevens worden vergaard met betrekking tot familieverhoudingen, relaties, educatie, vermogen, beroepsactiviteiten en ambtelijke carrières. Het voordeel van de samenstelling van deze 'collectieve biografie' is de mogelijkheid tot systematische analyse van de gehele elite en het feit dat zoveel mogelijk facetten van de historische omgeving in hun onderlinge samenhang bij die analyse worden be-

trokken. Nu in 'Homines Novi' werd deze methode met succes beproefd. Het Brabantse deel werd verzorgd door M. van Boven en A. van Vliet. De Brabantse collectieve biografie wordt voorafgegaan door een uitgebreide beschouwing over het bestuur in 1795, de patriotentijd en het Brabants verlangen naar gelijkberechtiging. Daarna volgt de uitgebreide beschrijving van de nieuwe representanten van het volk, en dat waren er welgeteld 90: afkomstig uit de gegoede middenklasse, de meesten - en met name de katholieken - met weinig bestuurlijke ervaring (hoe kan het anders). Van de Bosschenaren, waaronder Wilhelmus Hubert sr., Walterus Johannis Heeren en mr Jan Hendrik van der Does, weten we nu van welke sociëteit ze lid waren, wat hun godsdienstige gezindte was, hun beroep, inkomen, opleiding en bestuurlijke ervaring. P. Brood, P.Nieuwland en L.Zoodsma (red.), Homines Novi. De eerste volksvertegenwoordigers van 1795'. Amsterdam, 1993. Van 'Homines Novi' is ook het afzonderlijke gedeelte over Noord-Brabant te verkrijgen.

Wilt u meer weten over prosopografie of de collectieve biografie als onderzoeksmethode dan wijs ik u op deel 11

uit de serie Cahiers voor Lokale en regionale Geschiedenis: M.G.J.Duijvendak en J.J.de Jong, 'Eliteonderzoek: rijkdom, macht en status in het verleden' (Zutphen, 1993). In het Stadsarchief ligt nog veel materiaal te wachten op de onderzoeker die het stads-patriciaat - de lokale elite - in kaart brengt. Er is al enig onderzoek verricht naar de regenten in de achttiende eeuw en een studie naar het laat-middeleeuwse patriciaat is in voorbereiding. Maar er ligt nog veel terrein braak.

Aart Vos, Peter Altena